

That's why the formation of the health saving competence involves forming reasonable relation of students to their own health. It encourages the person to maintain harmony in the state of their physical, mental and social health care where the individual is defined as a mean of efficiency, life, happiness and harmony. This is integral part of the process of self-realization and self-improvement in life reflexing the health competence displayed in the appropriate behaviour and lifestyle.

Key words: the health saving, healthy lifestyle, professional training, transitive society, social pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 371.13:37.034

Н. Б. Ларіонова

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО СЕКСУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

Європейський вектор трансформації українського суспільства задає генеральну стратегію перебудови національної системи освіти у напрямку виховання сучасного громадянина демократичної держави. Відповідно, на загальнодержавному рівні метою освіти визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства [1].

Одним із важливих завдань, без виконання яких неможливе формування повноцінної, гармонійно розвиненої особистості, є сексуальне виховання дитини. Це завдання актуалізується яскраво вираженою асиметрією фізіологічного, з одного боку, та психологічного й соціального, з іншого, дозрівання останніх поколінь, низьким рівнем сексуальної культури суспільства, розмитістю норми сексуальної поведінки, негативними наслідками довготривалого панування «безстатевої педагогіки», аморальною експлуатацією сексуальної теми в ЗМІ тощо.

Питання сексуального розвитку і сексуального виховання дитини знайшли відображення в роботах З. Фрейда, Е. Еріксона, П. Блонського, Л. Виготського, В. Авраменкової, Л. Арутюнової, Л. Грабаровської, Є. Єремєєвої, О. Кікінежді, В. Кагана, Д. Колесова, І. Кона, О. Кудрявцевої, О. Кузнецової, В. Кравця, О. Кононко, В. Луценко, Л. Олійник, А. Палія, Т. Репіної, Л. Столярчук, Н. Татарінцевої та ін.

У той же час проблема підготовки педагогів до сексуального виховання дитини залишається недостатньо розробленою.

Мета нашої статті – обґрунтування змісту підготовки педагогів до сексуального виховання дитини в умовах ВНЗ та післядипломної освіти.

На думку А. Коноха, «зміст освіти – один із компонентів процесу навчання майбутніх спеціалістів. Це система наукових, загальних і спеціальних професійних знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей студентів, формування світогляду, моралі й поведінки, підготовку до суспільного життя, педагогічної діяльності» [2, с. 362].

Відповідно, в змісті підготовки педагогів до сексуального виховання дитини можна виділити наступні структурні компоненти:

- 1) когнітивний (знання);
- 2) аксіологічний (морально-світоглядні позиції);
- 3) праксеологічний (уміння й навички, здібності, опановані способи дій).

Почнемо з аналізу когнітивного компонента в змісті підготовки педагогів до сексуального виховання дитини в умовах ВНЗ та післядипломної освіти.

На думку В. Кравця сексуальне виховання – процес цілеспрямованого впливу на особистість з метою формування культури статевої взаємодії, здорового ставлення до статі і сексуальності, вміння переживати й усвідомлювати свої фізіологічні і психологічні особливості відповідно до ustalених в суспільстві норм і правил [3, с. 101].

Сексуальне виховання по суті є цілеспрямованим впливом на процес сексуального розвитку, формою його психолого-педагогічного супроводу.

У нашому дослідженні ми спираємося на розуміння сексуального розвитку як онтогенезу сексуальності індивіда – сукупності біологічних, психофізіологічних, душевних і емоційних реакцій, переживань і вчинків людини, пов'язаних з проявом і задоволенням статевого потягу [4, с. 89].

Аналіз останніх наукових робіт з проблеми сексуального розвитку (С. Агарков, Л. Акімова, С. Діденко, Є. Кащенко та ін.) [5; 6; 7] дозволяє визначити ряд сутнісних характеристик цього процесу:

- сексуальний розвиток є органічною часткою загального розвитку особистості;
- цей процес охоплює весь період біологічного існування індивіда – від зачаття до смерті;
- становлення сексуальності відбувається в тісній взаємодії біологічних, психічних і соціальних чинників;
- на сексуальний розвиток людини впливають як стихійні, так і цілеспрямовані фактори;
- сексуальний розвиток є синкретичною єдністю трьох складових:
  - а) соматосексуального – процес послідовних вікових змін: формування біологічної статі, дозрівання, зростання, зрілість, старіння, що відбивають фізіологічні та соматичні (тілесні) зміни в цілому й у статевій системі зокрема;
  - б) психосексуального – послідовні зміни у психіці людини в сфері сексуальних відносин (етапи формування статевої ідентичності й статевої самосвідомості, психосексуальних орієнтацій, статевого потягу);

в) соціосексуального – детермінований соціальними і культурними факторами процес статевої соціалізації індивіда, формування соціальної моделі поведінки, що включає в себе очікування і вимоги, адресовані суспільством людям чоловічої і жіночої біологічної статі (становлення гендерної ідентичності, формування й реалізація всього репертуару гендерних сценаріїв і гендерних ролей, шлюбних і позашлюбних стратегій, сімейних, репродуктивних і батьківських установок);

• загальним закономірностям сексуального розвитку властиві деякі основні характеристики:

а) фазність – на кожному етапі розрізняються фази навчання і реалізації. Вікові етапи статевого життя людини:

- 1) пренатальний період (від зачаття до народження);
- 2) парапубертатний період (з 0-1 до 5-7 років);
- 3) препубертатний період (з 5-7 до 11-13 років);
- 4) пубертатний період (з 11-13 до 15-18 років);
- 5) перехідний період (з 15-18 до 25-30 років);
- 6) період зрілої сексуальності (25-30 до 50-55 років);
- 7) інволюційний період (50-55 до 70 років і старше);

б) відносно послаблення біологічної детермінації з кожним наступним етапом, що проявляється в більшій стабільності і меншому діапазоні орієнтовного пошуку на початку ранніх стадій. В динаміці формування окремих компонентів сексуальності (статева ідентичність, статева роль, психосексуальні орієнтації) пошук поступово звужується і стає конкретним до завершення етапу;

в) наступність і взаємозв'язок етапів, яке виявляється в тому, що випадіння будь-якого етапу або фази спотворює перебіг наступних етапів (фаз) і в підсумку деформує сексуальність в цілому. При цьому можливі індивідуальні часові зрушення початку і завершення кожного етапу.

Отже, когнітивний компонент змісту підготовки педагогів до сексуального виховання дитини становлять знання про сутнісні характеристики й закономірності сексуального розвитку, особливості завдань і ризику кожного етапу цього процесу, засоби профілактики й мінімізації цих ризиків.

Наступним компонентом змісту підготовки педагогів до сексуального виховання дитини є аксіологічний, який є сукупністю ціннісних орієнтацій, морально-світоглядних позицій щодо сексуальної сфери та її місця в житті людини взагалі й дитини зокрема.

Перше місце в цьому компоненті займає ставлення до дитини як цінності, безумовне прийняття проявів дитячої сексуальності, розуміння сексуальної сфери як важливої складової життєдіяльності особистості, що відповідає сучасній гуманітарній парадигмі освіти.

Необхідною складовою аксіологічного компоненту є усвідомлення цілі сексуального розвитку як формування сексуального здоров'я – комплексу соматичних, емоційних, інтелектуальних і соціальних аспектів сексуального існування людини, що позитивно збагачують

особистість, підвищують комунікабельність людини та її здатність до любові – в складі трьох основних елементів:

1. Здатність до насолоди і контролю сексуальної і дітородної поведінки відповідно до норм соціальної й особистої етики;

2. Свобода від страху, почуття сорому і провини, хибних уявлень та інших психологічних факторів, що пригнічують сексуальну реакцію і порушують сексуальні взаємини;

3. Відсутність органічних розладів, захворювань і недостатностей, що заважають здійсненню сексуальних і дітородних функцій [6, с. 56].

Наступною складовою аксіологічного компоненту є стійке переконання щодо особливого місця й ролі сексуальної освіченості на особистісному й соціальному рівнях, ставлення до неї як важливої передумови правильного сексуального виховання дитини, формування її сексуальної і гендерної культури, профілактики сексуального насильства, гармонійного особистого життя людини, збереження і поліпшення її репродуктивного здоров'я, толерантного ставлення до осіб із нетиповою сексуальною поведінкою.

З точки зору О. Петрунько критеріями оцінки ефективності сексуальної просвіти мають слугувати: позитивне ставлення до сексу як до морально-ціннісної категорії, сприйняття власного тіла, повага до осіб протилежної статі, сформовані настанови щодо цнотливості й утримання від ранніх та випадкових статевих контактів, розуміння необхідності стримувати сексуальні потяги та вміння контролювати їх вияви, знання правил збереження репродуктивного здоров'я і безпечної сексуальної поведінки та настанови на дотримання цих правил, ступінь сформованості особистої відповідальності за власне сексуальне життя [8, с. 74]. Така позиція відповідає Національній доктрині розвитку освіти України, яка одним із основних завдань національного виховання визначає формування високої моральної культури [9, с. 15].

Відповідно, до складу аксіологічного компонента змісту підготовки педагогів входить розуміння, що стратегічним завданням сексуального виховання є підпорядкування вітальної потреби в задоволенні статевого потягу, в основі якої лежать біологічні інстинкти, потребам більш високого порядку – в самоповазі, емоційній прив'язаності, любові до іншої людини тощо.

Таким чином, аксіологічний компонент змісту підготовки педагогів до сексуального виховання дитини включає ставлення до дитини як цінності, безумовне прийняття проявів дитячої сексуальності, розуміння сексуальної сфери як важливої складової життєдіяльності особистості; усвідомлення цілі сексуального розвитку як формування сексуального здоров'я людини; стійке переконання щодо особливого місця й ролі сексуальної освіченості на особистісному й соціальному рівнях; розуміння, що стратегічним завданням сексуального виховання є підпорядкування вітальної потреби в задоволенні статевого потягу, в основі якої лежать біологічні інстинкти, потребам більш високого

порядку – в самоповазі, емоційній прив'язаності, любові до іншої людини.

І, нарешті, третій – праксеологічний компонент змісту підготовки педагогів до сексуального виховання дитини – включає уміння й навички, здібності, опановані засоби дій, необхідні для психолого-педагогічного супроводу сексуального розвитку дитини.

Оскільки сексуальне виховання передбачає наявність у педагога двох блоків знань:

1) систему знань, які необхідно передати дитині й іншим суб'єктам її сексуального виховання;

2) систему знань, що є основою для побудови педагогічних впливів на особистість або групу, то елементами праксеологічного компоненту підготовки педагогів у контексті, який ми розглядаємо в цій статті, є здатність до: самостійного пошуку й узагальнення науково достовірної інформації з різних наукових галузей (медицини, анатомії і фізіології людини, психології сексуальності, сексології, культурології, гендерної соціології, гендерної психології, гендерної педагогіки тощо); їх адаптації відповідно до гендерних, вікових, соціокультурних та індивідуальних особливостей індивідів і груп, яким ці знання передаються; доцільного добору методів педагогічного впливу на різних об'єктів і суб'єктів сексуального виховання дитини, побудови конструктивної педагогічної взаємодії.

Слід враховувати, що створення системи сексуального виховання дитини передбачає наявність множинності суб'єктів впливу на дитину – батьків, інших педагогів, колективу освітнього закладу в цілому, представників громадських організацій тощо. Це вимагає наявності в педагога здатності до мотивації інших суб'єктів до активної, відповідальної, компетентної участі в цьому процесі, а також здатність до узгодження педагогічних впливів на дитину.

Сексуальне виховання передбачає формування в дитини усвідомленого ставлення до сексуальності, відповідальної сексуальної поведінки. Відповідно, педагог повинний володіти способами побудови суб'єкт-суб'єктної взаємодії, фасилітативного управління виховним процесом, який виключає директивні впливи, побудований на взаємоповазі, взаєморозумінні, взаємодопомозі всіх учасників процесу.

Таким чином, зміст підготовки педагогів до сексуального виховання дитини в умовах ВНЗ та післядипломної освіти включає три взаємопов'язані компоненти.

1. Когнітивний – знання про сутнісні характеристики й закономірності сексуального розвитку, особливості завдань і ризику кожного етапу цього процесу, засоби профілактики й мінімізації цих ризиків.

2. Аксіологічний – ставлення до дитини як цінності, безумовне прийняття проявів дитячої сексуальності, розуміння сексуальної сфери як важливої складової життєдіяльності особистості; усвідомлення цілі сексуального розвитку як формування сексуального здоров'я людини;

стійке переконання щодо особливого місця й ролі сексуальної освіченості, розуміння стратегічного завдання сексуального виховання як підпорядкування вітальної потреби в задоволенні статевого потягу потребам більш високого порядку.

3. Праксеологічний – уміння й навички, здібності, опановані засоби дій, необхідні для психолого-педагогічного супроводу сексуального розвитку дитини (самостійного пошуку й узагальнення науково достовірної інформації; її адаптації до особливостей індивідів і груп; доцільного відбору методів педагогічного впливу; побудови конструктивної педагогічної взаємодії; мотивації інших суб'єктів до активної, відповідальної, компетентної участі в сексуальному вихованні; погодження педагогічних впливів на дитину; побудови суб'єкт-суб'єктної взаємодії, фасилітативного управління виховним процесом).

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Закон від 23.05.1991 № 1060-ХІІ. – Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

2. Конох А. Л. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності / А. Л. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Зб. наук. пр., Вип. 12. – Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2004. – С. 20–28.

3. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2003. – 216 с.

4. Сидоров П. И. Сексуальное поведение и насилие / П. И. Сидоров, Г. Б. Дерягин. – М. : МЕДпрес-информ, 2007. – 272 с.

5. Агарков С. Т. Сексуальность от зачатия до смерти: онтогенез сексуальности / С. Т. Агарков, Е. А. Кащенко. – М., 2015. – 340 с.

6. Акімова Л. Н. Психологія сексуальності / Л. Н. Акімова. – Одеса : СМІЛ, 2005. – 198 с.

7. Діденко С. В. Психологія сексуальності / С. В. Діденко, О. С. Козлова. – К. : Либідь, 2009. – 403 с.

8. Петрунько О. В. Актуальні проблеми сексуального виховання підлітків / О. В. Петрунько. – К. : ДЦССМ, 2004. – 80 с.

9. Національна доктрина розвитку освіти України. – К., 2002. – 22 с.

Ларіонова Н. Б. Зміст підготовки педагогів до сексуального виховання дитини

У статті обґрунтовано зміст підготовки педагогів до сексуального виховання дитини в єдності трьох компонентів. Когнітивний компонент – знання про сутнісні характеристики й закономірності сексуального розвитку, особливості завдань і ризику кожного етапу, засоби профілактики й мінімізації цих ризиків. Аксіологічний – ставлення до дитини як цінності, безумовне прийняття проявів дитячої сексуальності, розуміння сексуальної сфери як важливої складової життєдіяльності особистості; усвідомлення цілі сексуального розвитку як формування сексуального здоров'я людини; стійке переконання щодо особливого місця й ролі сексуальної освіченості,

розуміння стратегічного завдання сексуального виховання в підпорядкуванні вітальної потреби в задоволенні статевого потягу потребам більш високого порядку. Праксеологічний – уміння й навички, здібності, опановані засоби дій, необхідні для психолого-педагогічного супроводу сексуального розвитку дитини.

Ключові слова: підготовка педагогів, сексуальне виховання, сексуальний розвиток, сексуальна освіченість, сексуальна культура.

Ларионова Н. Б. Содержание подготовки педагогов к сексуальному воспитанию ребенка

В статье обосновано содержание подготовки педагогов к сексуальному воспитанию ребенка в единстве когнитивного, аксиологического и праксеологического компонентов. Когнитивный компонент составляют знания о сущностных характеристиках и закономерностях сексуального развития, особенностях задач и рисках каждого этапа этого процесса, средства профилактики и минимизации этих рисков. Аксиологический компонент включает отношение к ребенку как ценности, безусловное принятие проявлений детской сексуальности, понимание сексуальной сферы как важной составляющей жизнедеятельности личности; осознание цели сексуального развития как формирования сексуального здоровья человека; устойчивое убеждение в особой личностной и социальной значимости сексуальной образованности; понимание, что стратегической задачей сексуального воспитания является подчинение витальной потребности в удовлетворении полового влечения потребностям более высокого порядка – в самоуважении, эмоциональной привязанности, любви к другому человеку. Праксеологический компонент – умения и навыки, способности, освоенные способы действий, необходимые для психолого-педагогического сопровождения сексуального развития ребенка.

Ключевые слова: подготовка педагогов, сексуальное воспитание, сексуальное развитие, сексуальная образованность, сексуальная культура.

Larionova N. The Content of the Preparation of Teachers For Sex Education Child

The article substantiates the content of teacher training to the sexual education of the child in the unity of cognitive, axiological and praxeological components. Cognitive component is knowledge about the intrinsic characteristics and patterns of sexual development, especially problems and risks of each stage of the process, a means of prevention and minimization of these risks. Axiologicheskyy component includes with the child as a value, the unconditional acceptance of the manifestations of infantile sexuality, an understanding of sexuality as an important component of life of the individual; sense of purpose of sexual development as a form of sexual health; firm conviction in the particular personal and social significance of sex education; understanding that the strategic objective of sex education is vital submission

needs to meet the sexual desire of a higher order needs - self-esteem, emotional attachment and love for the other person. Praxeological component - skills, abilities, mastered the means of action necessary for psychological and pedagogical support of the child's sexual development - to the independent search for and compile scientifically reliable information; its adaptation to the characteristics of individuals and groups; judicious selection of the pedagogical methods of influence; building constructive pedagogical interaction; motivate other stakeholders to take an active, responsible, competent participation in the process; harmonization of pedagogical influences on a child; the construction of the subject-subject interaction facilitativ management educational process.

Key words: training teachers, sex education, sexual development, sexual education, sexual culture.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 616-07:378.09

О. М. Печко

ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Україна, як і все світове товариство, в останні роки приділяє велику увагу інтеграції осіб з особливими потребами у систему суспільних стосунків. У зв'язку з цим важливим завданням розвитку вітчизняної освіти є розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку у дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладах. Водночас проблема підготовки спеціалістів для роботи з особами, які мають обмежені психофізичні можливості, потребує суттєвого удосконалення. Зміст такої підготовки повинен включати широкі знання з організації фізкультурно-спортивної діяльності інвалідів, особистий досвід подолання труднощів, самостійне досягнення індивідуальних результатів професійного зростання.

Формування організаційних і нормативно-правових основ становлення і розвитку фізичної культури та спорту інвалідів в Україні підтверджується Указами Президента України: «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» (2000 р.), «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році Року людей з інвалідністю» (2002 р.), «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними